

Nationalt Center for
Forebyggelse af Ekstremisme

Videnssynthese - pixiudgave

KORTLÆGNING AF VIDEN OM EKSTREMISME

Indhold

Baggrund for videnssyntesen	3
Overordnet syntese	4
Viden om ekstremisme på samfundsniveauet	5
Viden om ekstremisme på gruppeniveauet	6
Viden om ekstremisme på individniveauet	8
Viden om individets veje til og fra ekstremisme	10
Videnslandskabet for viden om ekstremisme	11
Hvor kan jeg læse mere?	12

Baggrund for videnssynthesen

Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme (herefter centeret) har iværksat en videnskortlægning rettet mod at kortlægge den aktuelt bedste viden om ekstremisme og radikaliserings og om forebyggelsen heraf¹. Der er med dette afsæt udarbejdet en videnssynthese, som sammenfatter den vigtigste viden på feltet. Denne pixieudgave giver et overordnet overblik over syntesens vigtigste konklusioner og pointer.

Hvad er en videnssynthese?

En videnssynthese er en sammenfatning af den aktuelt bedste viden på et bestemt område. Denne videnssynthese sammenfatter viden om ekstremisme og forebyggelse af ekstremisme, der er relevant set ud fra et dansk forebyggelsesperspektiv. Den beskriver også styrken og karakteren af den viden, der er fundet på området. Videnssynthesen er baseret på en gennemlæsning af 65 udvalgte publikationer.

Videnssynthesen er primært målrettet fagprofessionelle i Danmark, eksempelvis SSP-konsulenter, det kriminalpræventive politi, PSP-samarbejdet med flere. Målet er at give de fagprofessionelle et stærkere vidensafsæt for deres arbejde. Samtidig skal syntesen styrke vidensgrundlaget for centerets udgående rådgivningsindsats til kommuner og fagprofessionelle, der arbejder med forebyggelse af ekstremisme.

Ud fra et dansk forebyggelsesperspektiv er der foretaget en række valg i forhold til fokus og afgrænsning af videnssynthesen. Der er derfor ikke tale om, at viden om ekstremisme og forebyggelse af ekstremisme er fuldt afdækket. I stedet er syntesen et udtryk for den viden, der er mest relevant at afsøge set ud fra et dansk forebyggelsesperspektiv.

Specifikt har denne pixieudgave fokus på viden om ekstremisme, mens der er udarbejdet en tilsvarende pixieudgave med fokus på viden om forebyggelse af ekstremisme. For at få det fulde udbytte af den indsamlede viden anbefales det at læse den fulde videnssynthese.

Begrebsafklaring: Ekstremisme og radikaliserings

I syntesen er ekstremisme og radikaliserings to centrale begreber. Forståelsen af de to begreber følger regeringens nationale handlingsplan om forebyggelse af ekstremisme og radikaliserings fra 2016.

Ekstremisme betegner personer eller grupper, som begår eller søger at legitimere vold eller andre ulovlige handlinger med henvisning til samfundsforhold, de er utilfredse med. Betegnelsen omfatter blandt andet venstre- og højreekstremisme og ekstrem islamisme.

Radikaliserings betegner en kortere eller længerevarende proces, hvor en person tilslutter sig ekstremistiske synspunkter eller legitimerer sine handlinger på grundlag af ekstremistisk ideologi.

Kilde: *National handlingsplan om forebyggelse af ekstremisme og radikaliserings, 2016.*

God læselyst!

¹ Kortlægningen er udarbejdet af Rambøll Consulting Management i 2017-18.

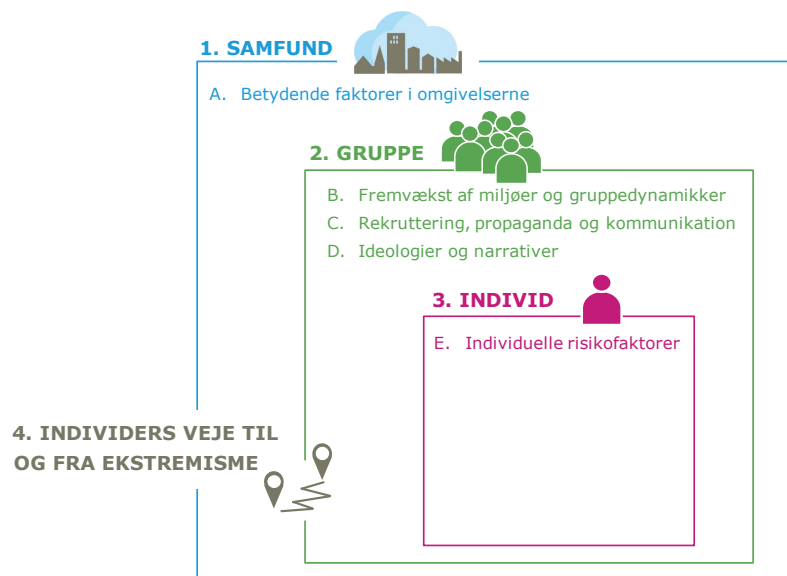
Overordnet syntese

Overordnet er ekstremisme et fænomen, der skabes i et komplekst samspil mellem faktorer på et samfunds-, gruppe- og individniveau:

- **Samfundsniveau** har fokus på de overordnede samfundsmæssige dynamikker og de *faktorer i omgivelserne, som har betydning for ekstremisme*. Det kan eksempelvis være oplevelsen af diskrimination eller uretfærdighed.
- **Gruppeniveauet** har fokus på de dynamikker og faktorer, der har betydning for *en ekstremistisk gruppes fremvækst og opretholdelse* samt gruppernes *ideologier og narrativer og deres rekruttering, propaganda og kommunikation*. Det kan eksempelvis være sociale interaktioner i grupper, ideologiens betydning for ekstremisme eller sociale mediers rolle i forhold til rekruttering.
- **Individniveauet** har fokus på de faktorer, der har betydning for det enkelte individs risiko for eller sårbarhed over for ekstremisme. Risikofaktorer kan være en usikker tilværelse eller ustabile familieforhold.

Det samfundsmæssige niveau udgør den bredere ramme for den ekstremistiske gruppes fremvækst og opretholdelse, ideologisk såvel som socialt, og for den ekstremistiske gruppes rekruttering, propaganda og kommunikationsaktiviteter. Inden for samme ramme kan individets sårbarhed over for ekstremismen og over for den ekstremistiske gruppes tilbud forstås som betinget af en række risikofaktorer.

Individets vej til ekstremisme kan se yderst forskellig ud, og typisk kan den tage mange forskellige former og forløb og påvirkes af et samspil mellem faktorer på alle tre niveauer.

Den overordnede videnssynthese er udfoldet nærmere i den fulde version af videnssynthesen fra side 9-10.

Viden om ekstremisme på samfundsniveauet

Samfundsniveauet har fokus på faktorer i omgivelserne med betydning for ekstremisme, forstået som de samfundsstrukturer, der sætter rammerne for de ekstremistiske gruppers fremvækst og samspillet med individets radikaliseringsproces. Overordnet kan individers oplevelse af et ydre samfundspres på bestemte grupper eller synspunkter være en betydende faktor for ekstremisme.

Videnslandskabet på samfundsniveauet

Der er fra 2010 og frem identificeret begrænset viden i litteraturen, der specifikt har fokus på faktorer i det omgivende samfund, som har betydning for fremvækst og opretholdelse af ekstremisme. Derfor er videnskortlægningen suppleret med en enkelt publikation fra før 2010, udpeget med forskerbistand.

Oplevelsen af ydre pres fra samfundet eller oplevet uretfærdighed medvirker til radikalisering

Noget viden peger på, at oplevelsen af undertrykkelse og uretfærdighed på samfundsniveau er en faktor med betydning for ekstremisme. Det har betydning for ekstremisme, at udvalgte grupper oplever et pres fra samfundet i form af diskrimination, marginalisering eller manglende tilhørsforhold til det omgivende samfund. Her er det oplevelsen af uretfærdighed eller marginalisering, der er afgørende for ekstremisme og ikke nødvendigvis en objektiv uretfærdighed.

Modstand mod det etablerede samfunds værdier og normer kan også være en betydende faktor for ekstremisme. Det kan være i form af voldelig modstandskultur blandt unge. Tilsvarende kan samfundets modstand mod ekstremistiske grupper medvirke til, at grupperne i højere grad lukker sig om sig selv. Dette kan føre til øget radikalisering og distancering fra samfundet.

Der er ikke enighed om, hvilken rolle begivenheder eller konflikter i eget land eller andre lande spiller. Begivenheder og konflikter bliver nævnt som en faktor med betydning for individets radikalisering, men omvendt er der ikke viden om den specifikke betydning af eksempelvis krige i andre lande for individets radikaliseringsproces.

Du kan læse mere om viden om ekstremisme på samfundsniveauet i den fulde version af videnssyntese fra side 10-14.

Viden om ekstremisme på gruppeniveauet

Gruppeniveauet har fokus på de faktorer, der har betydning for en ekstremistisk gruppes fremvækst og opretholdelse. Gruppedynamikker er en vigtig faktor for individers og gruppers udvikling i en ekstremistisk retning. Rekruttering til ekstremistiske grupper kan have et top-down- såvel som et bottom-up-aspekt og finder især sted gennem nære relationer og blandt udsatte borgere. Samtidig er ideologi blot én af flere faktorer i en radikaliseringsproces.

Videnslandskabet på gruppeniveauet

Kortlægningen har på gruppeniveauet haft fokus på tematikkerne; fremvækst af miljøer og gruppedynamikker, rekruttering, propaganda og kommunikation samt ideologier og narrativer. Der er fundet en del publikationer, der omhandler viden om fremvækst af ekstremistiske miljøer og gruppedynamikker. Omvendt er litteraturen om propaganda og kommunikation begrænset og har især fokus på internettet og sociale medier. Der mangler særligt viden om, hvordan propaganda og rekruttering benyttes fysisk i miljøerne eller gennem ikke-elektroniske medier. Yderligere er der i begrænset udstrækning identificeret viden om ideologi og narrativer og deres betydning for ekstremistiske miljøer.

Sociale mekanismer er en drivkraft for radikalisering

Der er generelt enighed om, at gruppedynamikker er en væsentlig faktor for fremvæksten af ekstremistiske miljøer. Blandt andet kan social interaktion mellem gruppens medlemmer forstærke radikaliseringsprocessen. Interaktion med medlemmer af gruppen, der har mere ekstreme synspunkter, kan øge de øvrige gruppemedlemmers accept heraf. På samme måde har individets sociale netværk og tilhørsforhold betydning for tilknytning til en ekstremistisk gruppe.

Opretholdelsen af ekstremistiske grupper er et dynamisk fænomen. Det er ikke nødvendigvis de samme faktorer, der er med til at opretholde ekstremistiske grupper, som dem der oprindeligt medvirkede til, at gruppen blev dannet.

Rekruttering kan både ske top-down og bottom-up

Der er en generel enighed om, at rekruttering både kan tage form af top-down- og bottom-up-processer. Top-down-processer kan bestå i en række taktikker, som medlemmer af de ekstremistiske grupper bruger til at finde og screene potentielle rekrutter. Under bottom-up-processen opsøger individerne selv de ekstremistiske miljøer eller ideologier. Top-down- og bottom-up-processerne kan både forløbe adskilt og i et samspil.

Noget viden peger på, at rekruttering særligt finder sted gennem nære sociale relationer i form af familier, venner og netværk og har mere frugtbare vilkår blandt udsatte individer.

Rekruttering blandt udsatte individer

Basra et al. (2016) og EIP (2017) konkluderer, at rekruttering til ekstreme islamistiske netværk kan ske fra socialt udsatte miljøer, såsom fængsler eller socialt udsatte boligområder. Her er individer isoleret fra omverdenen og mangler uddannelse- og beskæftigelsesmuligheder samt nære relationer uden for det udsatte miljø.

Sociale medier og ekstremistisk rekruttering

Der er ikke enighed om internettets betydning for rekruttering og radikaliseringsproces. På den ene side bliver de sociale medier set som en mulighed for rekruttering og dialog om ekstremistiske synspunkter. På den anden side opfatter andre internettet som et mindre interaktivt og strategisk redskab, hvor individer kan opsøge og indsamle informationer, som de ekstremistiske miljøer deler. Internettets betydning for radikaliseringsproces er derfor stadig uklar.

En anden pointe er, at på trods af de sociale mediers betydning bliver størstedelen af alle ekstremister stadig introduceret for den ekstremistiske ideologi gennem socialisering offline.

Ideologien har forskellig betydning og vægt i individers radikaliseringsproces

Der er generelt enighed om, at ideologi ikke er udslagsgivende for individets radikaliseringsproces. Generelt bliver ideologi fremhævet som én blandt flere faktorer, der påvirker radikaliseringsprocessen. Det betyder, at ideologi potentielt kan spille en rolle, men ikke nødvendigvis er den afgørende faktor for radikaliseringsprocessen. Den ekstremistiske gruppes ideologi har forskellig betydning og vægt for hvert enkelt individs vej til og fra ekstremisme.

Ekstremisme bliver samtidig af flere set som politisk snarere end religiøst funderet, og både ideologi og religion kan være med til at legitimere ekstremistisk engagement og ekstremistiske handlinger. Der er dog ikke enighed om, hvordan ideologi og religion skal forstås i forhold til hinanden, og om ideologi og religion skal opfattes som ét samlet eller to forskellige begreber.

Du kan læse mere om viden om ekstremisme på gruppeniveauet i den fulde version af videnssynthesen fra side 15-24.

Viden om ekstremisme på individniveauet

På individniveauet har videnssynthesen haft fokus på undertemaet individuelle risikofaktorer, forstået som faktorer, der kan øge individets risiko eller sårbarhed over for ekstremisme. Eksempler på risikofaktorer er truet identitet, psykisk sårbarhed og (tidligere) involvering i kriminalitet. Risikofaktorerne skal ses i en bredere sammenhæng, hvor det ikke er givet, at tilstedeværelsen af risikofaktorer fører til ekstremisme.

Videnslandskabet på individniveauet

I den inkluderede litteratur er der fundet en del publikationer om individuelle risikofaktorer. Sammenholdt med de to andre niveauer er individniveauet det niveau, hvor der er fundet mest litteratur. Der er dog manglende viden om sammenhængen mellem psykisk sårbarhed og ekstremisme samt viden om betydningen af køn for individets risiko for ekstremisme.

Truet identitet og tilværelsesforankring kan føre til ekstremisme

Der er generel enighed om, at en truet identitet eller tilværelsesforankring er en risikofaktor for individets vej mod ekstremisme. Tilværelsesforankring omhandler individets oplevelse af at have et solidt greb om tilværelsen. Dette indebærer blandt andet, at individet deltager i nære fællesskaber og samfundet generelt, såsom i uddannelse, beskæftigelse og fritidsinteresser. En truet tilværelsesforankring kan være forårsaget af social eksklusion, marginalisering eller diskrimination. I de situationer, hvor et individ føler sin identitet og tilværelsesforankring truet, kan vedkommende søge et nyt holdepunkt i tilværelsen, og det kan være gennem ekstremisme eller tilhørsforhold til en ekstremistisk gruppe.

Individets familieforhold under opvæksten kan også have betydning for individets vej til ekstremisme. Især synes individer at være i øget risiko for radikaliserings, når de har oplevet udsathed eller ustabile familieforhold. Risikofaktorer kan for eksempel være manglende forældrekontakt, fysisk eller seksuelt misbrug, forsømmelse fra forældre, tab af familiemedlemmer, skilsmisse og psykisk sårbarhed blandt familiemedlemmer.

Psykisk sårbarhed kan være en risikofaktor – særligt for soloterrorister

Der er ikke enighed om sammenhængen mellem psykisk sårbarhed og ekstremisme. Nogle publikationer finder ikke en øget forekomst af psykisk sårbarhed blandt terrorister, mens andre ser psykisk sårbarhed som én blandt flere betydende faktorer. Generelt er der dog enighed om, at personer, der begår terrorhandlinger, ikke som udgangspunkt er sindssyge eller irrationelle

Forståelse af psykisk sårbarhed

I kortlægningen anvendes begrebet psykisk sårbarhed til at betegne et bredt spektrum af problematikker. Den inkluderede litteratur omhandler blandt andet psykiske udviklingsforstyrrelser, depression, autismespektrumforstyrrelser, skizofreni og paranoid psykose.

Psykisk sårbarhed skal ses i forhold til typen af terrorisme. Der er eksempelvis en øget forekomst af psykisk sårbarhed blandt soloterrorister sammenlignet med den øvrige befolkning. Samtidig er det bestemte psykiske diagnoser, der ses hos soloterrorister, nemlig skizofreni, paranoide psykoser og autismespektrumforstyrrelser. Omvendt er depression, psykiske diagnoser relateret til søvn og psykiske udviklingsforstyrrelser mindre udbredt.

Omvendt kan radikaliseringsprocessen og det at være i en ekstremistisk gruppe også føre til psykisk sårbarhed, fordi gruppen er isoleret fra det resterende samfund og indebærer en konfliktfyldt og vanskelig tilværelse. Det kan konkret medføre posttraumatisk stress, depression, angst og paranoide psykoser at være en del af en ekstremistisk gruppe. Sammenhængen mellem psykisk sårbarhed og ekstremisme er derfor ikke entydig.

Bevægelser fra kriminelle miljøer

Noget viden fremhæver, at ekstremistiske miljøer kan være tiltrækkende for individer, der tidligere har begået kriminalitet. En stigende andel af gerningsmænd, der dømmes for terrorisme, har en anden kriminel eller voldelig baggrund. Dette bliver forbundet med, at kriminelle kan overføre deres viden og adfærd fra de kriminelle miljøer til de ekstremistiske miljøer. Det kan for eksempel være viden om våben og planlægning af kriminelle handlinger. Dertil kan tidligere kriminelles erfaringer med vold være med til at opbløde grænsen for at deltage i en ekstremistisk handling.

Ekstremisme som frelse for og retfærdiggørelse af kriminelle handlinger

Basra et al. (2016) forklarer, at ekstreme islamistiske miljøer appellerer til personer med kriminel baggrund, fordi de er forenelige med deres søgen efter et sted, hvor de kan retfærdiggøre deres kriminelle handlinger eller søge frelse for de kriminelle handlinger, de tidligere har begået.

Du kan læse mere om viden om ekstremisme på individniveauet i den fulde version af videnssynthesen fra side 24-28.

Viden om individets veje til og fra ekstremisme

Individets veje til og fra ekstremisme kan være meget forskellig. Overordnet formes disse veje i et samspil mellem faktorer på samfunds-, gruppe- og individniveauet.

Videnslandskabet for individets veje til og fra ekstremisme

Der er fundet en del litteratur, der behandler individets vej til og fra ekstremisme. Der er en overvægt af litteratur, som belyser vejen til ekstremisme og mindre litteratur om vejen fra ekstremisme. Forskningen synes at have bevæget sig fra at fokusere på faser i radikaliseringsprocessen og profiler på individerne til at afsøge individers forskelligartede veje til og fra ekstremisme.

Individets vej tager forskellig form på tværs af samfunds-, gruppe- og individniveauet

Der er generel enighed om, at de enkelte individers veje til og fra ekstremisme kan være meget forskellige og i forskellig udstrækning kan påvirkes af faktorer på samfunds-, gruppe- og individniveauet. Disse faktorer er beskrevet under de tre niveauer og kan eksempelvis omfatte et oplevet samfundspres, den ekstremistiske gruppes tilbud om tilhørsforhold eller individuelle risikofaktorer. Særligt fremhæves de grupperelaterede og sociale motivationsfaktorer som afgørende for individets veje til ekstremisme, mens individuelle faktorer også nævnes som vigtige. De samfundsmæssige faktorer tilskrives mindre og forskellige grader af betydning.

Forskellige mekanismer kan have betydning for individets vej til og fra ekstremisme. Sådanne mekanismer kan eksempelvis opdeles i ideologisk motivation, gruppestatus, fællesskabsfølelse, gruppepres og oplevelse af diskrimination. Mekanismerne kan hver især have en større eller mindre vægt for individet.

Centrale faktorer for vejen ud af ekstremisme

Noget viden påpeger, at vejen væk fra ekstremisme kan tage form af en løsrivelse fra den ekstremistiske gruppe og aktiviteter og en ændring af individets overbevisninger.

Faktorer med betydning for individets vej ud af ekstremisme omfatter blandt andet skuffelse over eller uoverensstemmelser med gruppen, manglende indfrielse af forventninger til gruppens formål, psykisk udmattelse og afsky over for voldelige metoder. Dertil kan sociale relationer og kontakt med det omkringliggende samfund understøtte vejen ud eller ændringer i individets fokus, blandt andet som følge af at individet er kommet i beskæftigelse, har fået børn eller et fast parforhold.

Du kan læse mere om viden om individets veje til og fra ekstremisme i den fulde version af videnssynthesen fra side 29-32.

Videnslandskabet for viden om ekstremisme

Ud over at opsummere den vigtigste viden har videnssynthesen haft til formål at optegne videnslandskabet på feltet. Videnslandskabet er en beskrivelse af, hvor der er solid viden, hvor der er mindre solid viden og hvor der er behov for mere viden. Generelt er der for alle niveauer behov for mere viden, men særligt samfundsniveauet og højre- og venstreekstremisme kalder på et øget fokus.

Videnslandskabet for viden om ekstremisme er generelt præget af begrænset viden på tværs af samfunds-, gruppe- og individniveauet, og litteraturen bygger i mindre grad på viden, der er indsamlet direkte fra ekstremistiske miljøer. Videnslandskabet kan også beskrives som fragmenteret, hvilket indebærer, at viden er spredt på tværs af forskellige faglige felter, og at der ikke er enighed om, hvordan ekstremisme og radikaliseringsbegreber skal forstås.

På **samfundsniveauet** er der begrænset eller manglende viden om faktorer i omgivelserne, som har betydning for ekstremisme. Der er primært viden om ekstrem islamisme på samfundsniveauet, mens der er mere begrænset viden om højre- og venstreekstremisme.

På **gruppeniveauet** er der især viden om fremvækst af ekstremistiske miljøer og gruppedynamikker. Der er mindre viden om ideologi og narrativer og deres betydning for ekstremistiske miljøer.

I forhold til viden om propaganda og kommunikation er der et overvejende fokus på internettets og de sociale mediers betydning, mens der er begrænset viden om kommunikation gennem offline-medier og klassiske kanaler såsom uddeling af propagandamateriale.

Det er primært viden om ekstrem islamisme, mens nogle publikationer har et tværgående fokus på flere ekstremismetyper. Der er begrænset viden om højre- og venstreekstremisme.

På **individniveauet** er der en bevægelse fra et fokus på faser og profiler til **individets vej til og fra ekstremisme**. Derudover er der et større fokus på risikofaktorer, herunder betydningen af eksempelvis mistrivsel, psykisk sårbarhed og familieforhold. Med dette er også en bevægelse fra et fokus på årsagssammenhænge til en mere kompleks forståelse af samspillet mellem forskellige faktorer.

Viden på individniveauet omhandler oftest ekstremisme som et samlet fænomen eller ekstrem islamisme specifikt, mens venstre- og højreekstremisme i begrænset er undersøgt.

Hvor kan jeg læse mere?

Her kan du læse mere om resultaterne af videnskortlægningen:

- **Videnssynthesen** sammenfatter den kortlagte viden om ekstremisme og forebyggelse af ekstremisme på lettilgængelig vis. I videnssynthesen er de enkelte tematikker nærmere beskrevet med kilder og eksempler. Videnssynthesen omfatter også en overordnet karakteristik af videnslandskabet på området.
- Et **videnskatalog**, der opsummerer de studier, som ligger til grund for videnssynthesen. Videnskataloget giver en mere dybdegående indsigt i hver enkelt publikation.
- **Pixi om viden om forebyggelse af ekstremisme**: Tilsvarende denne pixi er der udarbejdet en pixi om hovedkonklusioner for viden om forebyggelse af ekstremisme.

Alle disse produkter kan læses i forlængelse af hinanden eller hver for sig med fokus på konkrete temaer.

Du kan også læse mere om ekstremisme og om forebyggelsen heraf på Nationalt Center for Forebyggelse Ekstremismes hjemmeside: www.stopekstremisme.dk

Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme

Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme blev etableret som led i satspuljeaftalen for 2017. Formålet med centeret er at styrke den danske indsats til forebyggelse af ekstremisme og radikaliserings både nationalt, lokalt og online. Centeret understøtter således det forebyggende arbejde blandt kommuner, regioner, kriminalpræventive samarbejder, uddannelsesinstitutioner, boligorganisationer, foreningslivet mv.

Centeret skal fremme brugen af en vidensbaseret forebyggelsesindsats og medvirke til at sikre, at der kan sættes hurtigt og målrettet ind i sager, hvor en borger er i risiko eller sårbar over for ekstremisme. Centeret tilbyder rådgivning om udvikling af handlingsplaner til forebyggelse af ekstremisme, vejledning til fagpersoner om handlemuligheder i bekymringssager samt opkvalificerende kurser – ofte i samarbejde med andre aktører. Derudover gennemfører centeret en række metodeudviklende projekter og tilbyder konkrete værktøjer som mentorer, forældrecoaches og unge dialogskabere.

Centeret er en del af Styrelsen for International Rekruttering og Integration under Udlændinge- og Integrationsministeriet.

Læs mere om Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme på stopekstremisme.dk

Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme

© 2018 Nationalt Center for
Forebyggelse af Ekstremisme

Tlf. 72 14 27 00
E-mail: ekstremisme@siri.dk
www.stopekstremisme.dk

April 2018

Alle rettigheder tilhører Nationalt
Center for Forebyggelse af
Ekstremisme.

Udgivelsen kan frit hentes på www.stopekstremisme.dk

Nationalt Center for Forebyggelse
af Ekstremismes udgivelser kan frit
citeres med tydelig kildeangivelse.